

Lyngen — Rajalla ja kansainvälisyyden näyttämönä

John Gustavsen

Teos osoittaa, että nykyisin yhtenäiseksi mielletty Lyngenin alue Pohjois-Norjassa oli aikaisemmin eri etnisten ryhmien ja monien muuttajien kohtauspaikka. Paikallishistoria voi parhaimmillaan olla kiehtovaa luettavaa. Kirjoittaja Helge Guttormsen korostaakin alueen mielenkiintoista sijaintia ja historiaa, joka monella tapaa heijastelee myös Euroopan sota-historian käännteitä. Kirjassa on myös runsaasti mielenkiintoisia valokuvia, kuvia ja karttoja.

Perusteellinen käsittely

Guttormsenin teos tukeutuu varmoihin lähteisiin ja aineiston käsittely on hyvin perusteellista. Yksi tärkeimmistä lähteistä on Håvard Dahl Bratreinin mittava historiateos Karlsøyen kunnasta (*Karlsøy og Helgøy bygdebok : folkeliv, næringsliv, samfunnsliv. 1-4. Karlsøy kommune 1989-1994*). Kirjoittaja käyttää päälähdettään kuitenkin varsin kriittisesti, esimerkiksi polemisoidessaan Dahl Bratreinin käsitystä siitä, kuinka kauas norjalainen uudisasutus ulottui. Dahl Bratreinin mukaan norjalaisasutus ulottui aina Finmarkin Sørøyaan asti. Guttormsenin mielestä rajan on täytynyt kulkea Malangenissa.

Guttormsen kritisoi ajatusta, että saamelaisen puuttuva historiankirjoitus olisi osoitus siitä, että heidän merkitystään pohjoisen historiassa on liioiteltu. Hän olisi voinut myös muistuttaa siitä, että saamelaiset eivät osan-

neet kirjoittaa, ja että yksi heidän selviytymisstrategioistaan oli, että ei pidä jättää merkkejä itsestään. Kirja päättyy lestadiolaisen uskonnollisen herätysliikkeen läpimurtoon 1800-luvun puolivälissä. Lestadiolaisuuden merkitys alueen kulttuuritekijänä on siitä lähtien ollut suuri. Seudulla on kehitetty herätysliikkeestä oma suuntaus, niin sanottu ”Lyngenin lestadiolaisuus”.

Guttormsen pohtii paljon saamelaisasutuksen historiaa ja suomenkielisten muuttajien saapumista, jonka seurauksena Tromsiin ja Finmarkkiin alkoi kehittyä kveenikulttuuria. Tutkimuksessa kuvataan eri ammattien harjoittamista. Keskeisessä asemassa on kalastus. Mielenkiintoista on, että naiset osallistuivat kalastukseen aktiivisesti. Löytöretkeilijä Cappell de Brooken silmät ovat mahtaneet levitä, kun hän 1820 kohtasi kalastusaluksen, jonka koko henkilökunta oli saamelaisnaisia. Naisten huomattava osuus kalastuksessa on yleensäkin ollut heikosti tunnettu Einar Richter-Hanssenin Lyngenin historiaa käsittelevän kirjan ilmestymiseen saakka. Naiset harjoittivat lisäksi myös kuivakalakauppaa pohjoisessa, ja menestyivät siinä luultavasti paremmin, koska eivät sortuneet maistelemaan kauppiaitten kerkeästi tarjoamaa paloviinaa.

Kalastus oli pitkään tärkein elinkeino. Maanviljely nousi sen rinnalle 1700-luvulta lähtien, kun pohjoiseen muutti suomenkielistä

väestöä. Sata vuotta myöhemmin joillekin alueille muutti norjalaisia Östlannista, jolloin maanviljelyksen asema vahvistui. Muutamilla Pohjois-Norjan suotuisilla paikoilla pystyttiin viljelemään ohraa, ja jopa ruista. Lisäksi viljeltiin perunaa ja vihanneksia sekä harjoitettiin karjankasvatusta.

Puute ja köyhyys

Vaikka seudulla on runsaasti luonnon antiimia, on asukkaita aika ajoin vaivannut puute ja köyhyys. 1680- ja 90-luvuilla katovuodet kiusasivat Tornionlaaksoa. Sen seurauksena noin kolmannes väestöstä menehtyi. Suuri Pohjan sota (1701-1721) ja erityisesti Isoviha (venäläismiehitys Suomessa 1714-1721) aiheuttivat nykyisen Pohjois-Suomen alueen asukkaille suuria kärsimyksiä. Suomalaisia nuorukaisia joutui kuninkaan määräämien sotaväen pakko-ottojen seurauksena Ruotsin armeijaan. Isovihaa seuranneen ns. Pikkuvihan (1741-1743) aikana venäläiset sotilaat riehuvivat nykyisen Suomen alueella. Sotilaat polttivat ja ryöstivät kokonaisia kyliä, tappoivat ihmisiä ja ajoivat toisia pakolaisiksi. Tuhannet menettivät henkensä. Noin 8000 pakolaista matkasi länteen, osa heistä tunturien yli Ruijaan. 1700-luvun alussa katovuodet olivat koetelleet näitä seutuja, mutta tätä asiaa Guttormsen ei ihme kyllä käsittele lainkaan.

Seuduilla, joille nämä köyhät pakolaiset saapuivat, on täytynyt uuden tilanteen johdosta syntyä voimakkaita reaktioita, mutta kirjassa ei tuoda tätä näkökulmaa juurikaan esiin. Kirkon rooli muuttajien vastaanottajana on mahdollisesti vaikuttanut suotuisasti heidän sopeutumiseensa, mutta asia ei saa kirjassa juuri huomiota.

Euroopan suuret mullistukset heijastuivat myös Lyngenin alueelle. Napoleonin sodat estivät nykyisen Suomen Itä-Lapin alueen saamelaisten poronlaiduntamisen ja ajoivat heidät vähitellen aina Jäämeren rannikolle saakka. Ruotsin porolappalaiset toivat mu-

kanaan Norjan puolelle köyhiä orpolapsia Ruotsin ja nykyisen Suomen alueelta. Olisi ollut mielenkiintoista saada lisätietoja heidän kohtaloistaan.

Suuret luokkaerot

Kolonisaation edetessä alkoi vähitellen syntyä huomattavaa taloudellista eriarvoisuutta. Kaupankäynti kävi tuottoisammaksi. Venäjältä alkoi saapua laivoja lastinaan muun muassa viljaa, köysiä, kangasta ja tupakkaa. Yykeänperässä alettiin pitää markkinoita, joilla kohtasivat monet myyjä- ja ostajatahot ja erilaiset käytännöt. Yykeänperän markkinoita on kuvannut värikkäästi Samuli Paulaharju teoksessaan *Ruijan suomalaisia* vuodelta 1928.

Guttormsen kuvaa varsin eloisesti kansanelämää ja sen erilaisia jännitteitä. Kaupankäynnin aiheuttama kanssakäyminen eri etnisten ryhmien välillä lisäsi myös muuta vuorovaikutusta. Näillä seuduilla saamelaiset olivat enemmistönä 1800-luvun alkuun asti, mutta joukossa oli myös kveenejä ja myöhemmin norjalaisia. Ristiriitoja ja konflikteja syntyi aika ajoin runsaastikin, esimerkiksi tappeluita ja muuta rauhattomuutta. Norjan viranomaiset pitivät tilannetta epätydyttävänä. Valtio käytti muun muassa kirkkoa norjalaisen yhtenäiskulttuurin levittämisen välineenä. Guttormsenin kirja päättyy Lars Levi Laestadiuksen toiminnan aikakauteen.

Guttormsenin kirja on hyvin kunnianhimoinen. Sen alaotsikko onkin melko suureellisesti ”jääkaudesta Laestadiuksen aikaan”. Kirjan ansioksi voi lukea, että se nostaa esiin tavallisen kansan elämän ehtoja sekä valottaa paikallisen ja kansallisen ja jopa kansainvälisen keskinäisiä kytköksiä. Kirjoittaja korostaa Lyngenin geopoliittista erityisasemaa erilaisten kulttuurien rajalla. Tekstiä leimaa kunnioitus eri etnisten ryhmien omaleimaisuutta kohtaan. Kirjaa rasittaa jossakin määrin huolimattomuus ja kielellinen epätarkkuus. Sellaiset virheet kuin että että Kuusamo ja Kemi

Arina 2006–2007

sijaitsevat pohjoisempana kuin Rovaniemi ja Pudasjärvi, olisi pitänyt korjata ennen painamista. Näistä kauneusvirheistä huolimatta kirjan ei tarvitse hävetä siinä pohjoisten paikallishistorioitten joukossa, joita viimeiset vuosikymmenet ovat tuottaneet. Suosittelen kirjaa lämpimästi kaikille, jotka osallistuvat työhön

uuden Barantsin alueen kehittämiseksi. Sen lukeminen voi auttaa ymmärtämään nykyisen tilanteen taustoja ja näkemään pinnan alla piilevän monimuotoisuuden.

Lyhentäen suomentanut
Anitta Viinikka-Kallinen

Helge Guttormsen: *Lyngen Regionhistorie.*

Fra istid til Læstadius

Lyngen bygdebok 2005. 538 s.